

รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี Mixed Methods Research Designs

ศิวะพร ภูพันธ์¹Siwaporn Poopan¹

(Received: April 2, 2020; Revised: April 29, 2020; Accepted: April 30, 2020)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) บทนำ ซึ่งนำเสนอสาระเกี่ยวกับความสำคัญจำเป็นของรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีในการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (2) เนื้อหา นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการของการจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี และข้อควรพิจารณาในการเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี และ (3) บทสรุป

คำสำคัญ การวิจัยแบบผสมวิธี รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี รูปแบบการผสมวิธี

Abstract

The purpose of this article was to present a concept of mixed methods research designs. The article was divided into three parts, first, an introduction concerned the important of mixed methods research designs for conducting mixed methods research, second, a main content regarded the evolution of the classifications of mixed methods research designs, the mixed methods research designs, and the considerations in choosing an appropriate mixed methods design, and third, a conclusion.

Keywords: mixed methods research, mixed methods research designs, mixed methods design

¹ อาจารย์ ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

¹ Lecturer, Department of Education, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

Corresponding Author E-mail : siwaporn.poo@mahidol.ac.th

บทนำ

การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เป็นวิธีการวิจัยที่มีจุดเริ่มต้นในช่วงปลายยุค 1950 ซึ่งนับเป็นช่วงยุคการก่อรูปของการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มนักวิจัยเริ่มให้ความสนใจกับการใช้วิธีการวิจัย มากกว่า 1 วิธีการ ในการดำเนินการวิจัย การให้ความสนใจในการตรวจสอบข้อมูล (Triangulating) โดยใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และความสนใจในการรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ในขณะที่ นักวิจัยส่วนหนึ่งมีมุมมองต่อการดำเนินการวิจัย ด้วยวิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และรวมข้อมูล ทั้ง 2 ชนิด (ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ) เข้าด้วยกัน เพื่อการตีความหมาย สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลทำให้ผลการศึกษาวิจัยมีคุณค่าและมีความหมายมากกว่าการนำเสนอข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณหรือข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงลำพัง

สิ่งที่สะท้อนถึงการยอมรับวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี สังเกตได้จากการที่กลุ่มนักวิจัย นักวิชาการ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในหลากหลายสาขา ได้นำวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ไปใช้ในการดำเนินการวิจัย/วิทยานิพนธ์อย่างแพร่หลาย ซึ่ง Askun และ Cizel (2020) ได้วิเคราะห์จำนวนบทความวิจัยที่ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี และจำนวนบทความวิชาการด้านการวิจัยแบบผสมวิธี ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ในฐานข้อมูล Web of Science โดยพบว่า มีจำนวนบทความวิจัย/บทความวิชาการด้านการวิจัยแบบผสมวิธีที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ในฐานข้อมูล Web of Science เพิ่มมากขึ้นแบบก้าวกระโดด ระหว่างปี ค.ศ. 2007 ถึงปี ค.ศ. 2018 สำหรับความเคลื่อนไหวต่างๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ที่สะท้อนถึงการยอมรับและความแพร่หลายของการวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ หนังสือตำราด้านการวิจัยแบบผสมวิธี วารสารวิชาการด้านการวิจัยแบบผสมวิธี การจัดประชุมวิชาการด้านการวิจัยแบบผสมวิธี การอบรมเชิงปฏิบัติการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแบบผสมวิธี การก่อตั้งสมาคมวิจัยแบบผสมวิธีสากล (Mixed Methods International Research Association: MMIRA) การรวมกลุ่มของผู้ที่มีความสนใจเฉพาะ (Special Interest Groups: SIGs) เป็นต้น

การที่นักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ดำเนินการวิจัยโดยเลือกใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี มีพัฒนาการของรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research Designs) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ได้แก่ พัฒนาการของจำนวนรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากนักวิจัยแบบผสมวิธี ได้มีการคิดค้นรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่เหมาะสมกับปัญหาวิจัย คำถามวิจัย และบริบทของการศึกษาวิจัยของตนเอง พัฒนาการของการจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี พัฒนาการของการเรียกชื่อของรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การทบทวนรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งหมดในแวดวงวิชาการด้านการวิจัยแบบผสมวิธี จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อนักวิจัย นอกจากนี้ รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี นับเป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยแบบผสมวิธี เนื่องจากรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี รูปแบบใดก็ตามที่ผู้วิจัยเลือกใช้ จะเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ดังนั้น การทำความเข้าใจในรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่นักวิจัยเลือกใช้ จะช่วยทำให้นักวิจัยสามารถพัฒนาชื่อโครงการวิจัย หรือชื่อเรื่องงานวิจัย พัฒนาคำถามวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Question) ออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ) และยังช่วย

ทำให้การตีความ รวมถึงการเขียนรายงานการวิจัยมีความชัดเจน เป็นระบบ และมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ดังนั้น นักวิจัยควรมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีในแต่ละรูปแบบ เพื่อที่จะสามารถตัดสินใจเลือกใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่เหมาะสมกับปัญหาวิจัยและคำถามวิจัยของตนเอง

สำหรับเนื้อหาในเอกสารนี้ มุ่งนำเสนอความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีสาระสำคัญ ได้แก่ พัฒนาการของการจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี และข้อควรพิจารณาในการเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พัฒนาการของการจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี

สำหรับจุดเริ่มต้นในการจัดกลุ่มและจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี เริ่มต้นในปี ค.ศ. 2015 (คิระพร ภูพันธ์, 2558) โดย Creswell ได้จัดหมวดหมู่ของรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) *รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีพื้นฐาน (Basic Mixed Methods Designs)* มีจำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และ รูปแบบ Exploratory Sequential Design และ (2) *รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีขั้นสูง (Advanced Mixed Methods Designs)* มีจำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ Intervention Design รูปแบบ Social Justice Design และ รูปแบบ Multistage Evaluation Design

ในปี ค.ศ. 2016 Plano Clark และ Ivankova ได้จำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) *รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีพื้นฐาน (Basic Mixed Methods Designs)* มีจำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ Concurrent Quan + Qual Design ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีการดำเนินการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพไปพร้อมๆ กัน โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลแยกจากกัน รูปแบบ Sequential Quan → Qual Design ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินการวิจัยแบบเรียงลำดับ เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เมื่อนักวิจัยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณเสร็จสิ้นลง จึงเริ่มดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ และ รูปแบบ Sequential Qual → Quan Design ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินการวิจัยแบบเรียงลำดับ เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อนักวิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเสร็จสิ้นลง จึงเริ่มดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ และ (2) *รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบการประยุกต์ใช้ขั้นสูง (Advanced Applications of Mixed Methods Designs)* แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ *รูปแบบที่ 1 การฝัง (Embedding)* ซึ่งเรียกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีในลักษณะนี้ว่าเป็น “Embedded Mixed Methods Approach” *รูปแบบที่ 2 การนำวิธีการแบบผสม (Mixed Methods) ไปใช้ร่วมกับระเบียบวิธีวิจัยอื่นๆ* เป็นการนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีพื้นฐาน ไปประยุกต์ใช้ภายใต้ระเบียบวิธีวิจัยอื่นๆ ตัวอย่างเช่น การวิจัยกรณีศึกษา (Case Study Research) การวิจัยประเมินผล (Evaluation Research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นต้น และ *รูปแบบที่ 3 การนำวิธีการแบบผสม (Mixed Methods) ไปใช้ร่วมกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)* โดยการนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีพื้นฐาน ไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ต้องการพิสูจน์ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีความเป็นธรรมทางสังคม ทฤษฎีสตรีนิยม ทฤษฎีเชิงวิพากษ์ เป็นต้น

ต่อมาในปี ค.ศ. 2018 Creswell และ Plano Clark ได้จำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี จำนวน 7 รูปแบบ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก (Core Mixed Methods Designs) มีจำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และ รูปแบบ Exploratory Sequential Design และ (2) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน (Complex Mixed Methods Designs) มีจำนวน 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design และ รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design (ศิวัชร ภูพันธ์, 2560)

เมื่อพิจารณาพัฒนาการของการจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ซึ่งนักวิชาการหลายท่าน ได้ทำการจัดหมวดหมู่และจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี พบว่า สามารถจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ *กลุ่มแรก* รูปการวิจัยแบบผสมวิธีพื้นฐาน “Basic Mixed Methods Designs” (Creswell, 2015; Plano Clark และ Ivankova, 2016) หรือ รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก “Core Mixed Methods Designs” (Creswell และ Plano Clark, 2018; Creswell และ Creswell, 2018) และ *กลุ่มที่สอง* รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีขั้นสูง “Advanced Designs” (Creswell, 2015) “Advanced Applications” (Plano Clark และ Ivankova, 2016) หรือ รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน “Complex Designs” (Nastasi และ Hitchcock, 2016; Creswell และ Plano Clark, 2018; Creswell และ Creswell, 2018) ซึ่งพัฒนาการของการจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี มีรายละเอียดดังแสดงในภาพ 1

ภาพ 1 พัฒนาการของการจำแนกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี

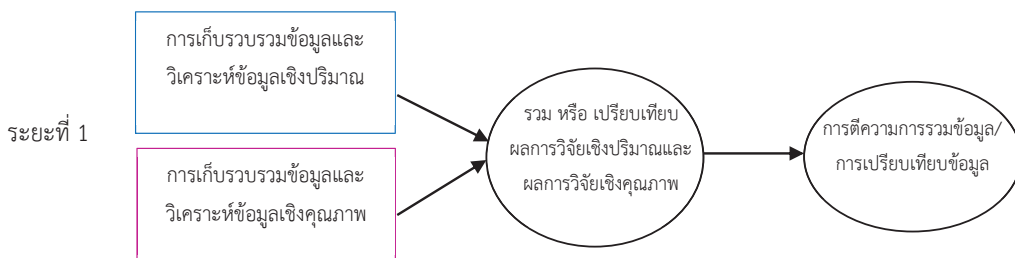
รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี

สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้ มุ่งนำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ซึ่งได้จัดหมวดหมู่ของรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ตามแนวคิดของ Creswell และ Plano Clark (2018) คือ (1) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก (Core Mixed Methods Designs) และ (2) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน (Complex Mixed Methods Designs) ซึ่งการนำเสนอสาระสำคัญในแต่ละรูปแบบ ประกอบด้วย ลักษณะสำคัญของรูปแบบการวิจัย และจุดมุ่งหมายของรูปแบบการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก มีจำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และรูปแบบ Exploratory Sequential Design สำหรับรายละเอียดของแต่ละรูปแบบมีดังนี้

1.1 รูปแบบ Convergent Design

รูปแบบ Convergent Design นี้ มีชื่อเรียกที่หลากหลาย และมีพัฒนาการของการเรียกชื่อ ได้แก่ Simultaneous Triangulation (Morse, 1991), Parallel Study (Tashakkori และ Teddlie, 1998), Convergence Model (Creswell, 1999), Concurrent Triangulation (Creswell และคณะ, 2003), Convergent Parallel Design (Creswell และ Plano Clark, 2011), Convergent Design (Creswell, 2015) ทั้งนี้ มีจุดสังเกต คือ คำว่า “Concurrent” (เกิดขึ้นพร้อมกัน) หรือ “Convergent” (มาบรรจบกัน) “Parallel” (ขนานกัน) คำเหล่านี้ เป็นสิ่งสะท้อนถึงหัวใจสำคัญของรูปแบบ Convergent Design ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีการศึกษาเพียงระยะเดียว (One-phase Design) โดยภายใต้ปัญหาวิจัยเดียวกัน นักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการ ทั้ง 2 ส่วน ไปพร้อมๆ กัน (ในระยะเวลาเดียวกัน) แต่เป็นการดำเนินการที่แยกจากกัน กล่าวคือ นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลแยกจากกัน จากนั้น นักวิจัยจึงรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 2 ส่วน (ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ) เข้าด้วยกันเพื่อตีความหมาย รายละเอียดดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 รูปแบบ Convergent Design

ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

ในยุคเริ่มต้น รูปแบบ Convergent Design นี้ นับเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยม และมักจะถูกใช้ในลักษณะของรูปแบบการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Design) ซึ่งนักวิจัยทำการตรวจสอบผลการวิจัยจากผลการวิจัยเชิงปริมาณและผลวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับจุดมุ่งหมายของการเลือกใช้รูปแบบ Convergent Design มี 2 ลักษณะ คือ (1) เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยเชิงปริมาณ (ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ) กับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้การทำความเข้าใจปัญหาวิจัยมีความสมบูรณ์ หรือ (2) เพื่อรวมผลการวิจัยเชิงปริมาณกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้การทำความเข้าใจปัญหาวิจัยมีความสมบูรณ์มากกว่าการนำเสนอผลการวิจัยเชิงปริมาณหรือผลการวิจัยเชิงคุณภาพเพียงลำพัง

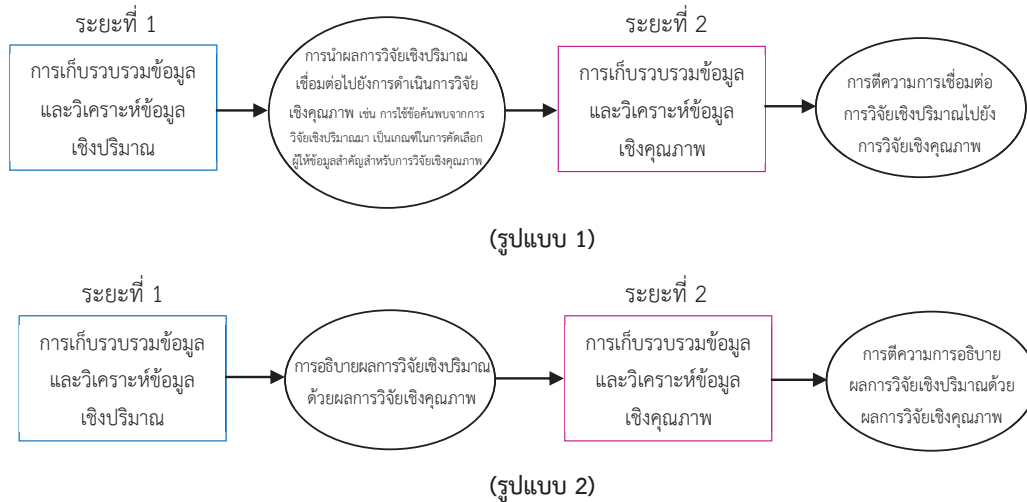
1.2 รูปแบบ Explanatory Sequential Design

รูปแบบ Explanatory Sequential Design นี้ มีชื่อเรียกที่หลากหลาย และมีพัฒนาการของการเรียกชื่อ ได้แก่ Sequential Model (Tashakkori และ Teddlie, 1998), Sequential Triangulation (Morse, 1991), Qualitative Follow-up Approach (Morgan, 1998), Iteration Design (Greene, 2007)

รูปแบบ Explanatory Sequential Design เป็นรูปแบบที่มีการศึกษาแบบสองระยะ (Two-phase Design) หรือ เป็นวิธีการศึกษาแบบสองระยะอย่างมีลำดับ (Sequential Two-phase Approach) ซึ่งผู้วิจัยเริ่มต้นการวิจัยระยะแรก ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ แล้วตามด้วยการวิจัยระยะที่สอง ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการติดตามผลการวิจัยเชิงปริมาณบางอย่างโดยเฉพาะ (Follow up) ทั้งนี้ มีจุดสังเกต คือ คำว่า “Explain” (อธิบาย ชี้แจง ขยายความ) หรือ “Explanatory” (การอธิบาย การชี้แจง การขยายความ) และคำว่า “Sequential” (ซึ่งต่อเนื่องกัน หรือ มีลำดับ) คำเหล่านี้ เป็นสิ่งสะท้อนถึงหัวใจสำคัญของรูปแบบ Explanatory Sequential Design ในลักษณะของการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่องกัน และมีลำดับ โดยนักวิจัยเริ่มต้นจากการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ (เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ) ต่อมาจึงดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ) ทั้งนี้ นักวิจัยนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในระยะที่สอง) ไปอธิบาย/ชี้แจง/ขยายความ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (ในระยะแรก) โดยเป็นรายละเอียดดังแสดงในภาพ 3

สำหรับจุดมุ่งหมายสำคัญของการเลือกใช้รูปแบบ Explanatory Sequential Design คือ การนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ไปอธิบาย/ชี้แจง/ขยายความ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งนี้ รูปแบบ Explanatory Sequential Design เหมาะสำหรับการเลือกใช้ในกรณีที่นักวิจัยต้องการนำข้อมูลเชิงคุณภาพไปอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ในลักษณะต่างๆ ตัวอย่างเช่น กรณีแรก การอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งอาจจะเป็นกรณีที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีนัยสำคัญทางสถิติ หรืออาจจะเป็นกรณีที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ กรณีที่สอง การอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ที่พบว่ามีกรณีปฏิบัติที่ดี กรณีที่สาม การอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณที่พบค่าสุดโต่ง (Outlier) กรณีที่สี่ การอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณที่เป็นข้อค้นพบที่น่าแปลกใจหรือข้อค้นพบที่ทำให้เกิดความสับสน

นอกจากนี้ นักวิจัยสามารถนำข้อค้นพบจากผลการวิจัยเชิงปริมาณ (ในระยะแรก) ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของตัวอย่างการวิจัย มาใช้เป็นแนวทางในการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Sampling) เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับการวิจัยในระยะที่สอง ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ภาพ3 รูปแบบ Explanatory Sequential Design

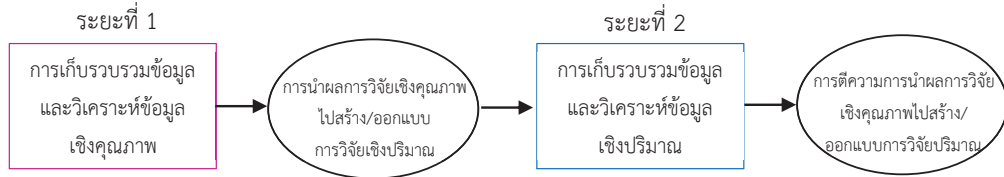
ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

1.3 รูปแบบ Exploratory Sequential Design

รูปแบบ Exploratory Sequential Design เป็นรูปแบบการศึกษาแบบสองระยะอย่างมีลำดับ (Two-phase Sequential Design) (Creswell และ Plano Clark, 2011) โดยนักวิจัยเริ่มต้นการวิจัยใน ระยะแรก ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่นักวิจัยสนใจ แล้วจึงนำผลการวิจัยใน ระยะแรก มาสร้าง/ออกแบบ/พัฒนาการวิจัยระยะที่สอง ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาพัฒนาตัวแปรใหม่ๆ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แผนการจัดกิจกรรมต่างๆ นวัตกรรมต่างๆ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ หรือการพัฒนาสิ่งทดลองสำหรับการวิจัยเชิง ทดลอง รวมถึง การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาพัฒนาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่างเช่น แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบวัดเชิงสถานการณ์ เป็นต้น โดยการวิจัยเชิงปริมาณในระยะที่สอง จะช่วยให้ นักวิจัยสามารถทดสอบข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะแรกได้ ในขณะเดียวกัน การวิจัย เชิงปริมาณในระยะที่สอง ยังช่วยให้นักวิจัยสามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาสรุปอ้างอิง ผลการวิจัยไปสู่กลุ่มประชากรได้ ซึ่งช่วยให้นักวิจัยสามารถขจัดปัญหาในประเด็นข้อจำกัดในการสรุปอ้างอิง ผลการวิจัยของการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพียงลำพัง รายละเอียดดังแสดงในภาพ 4

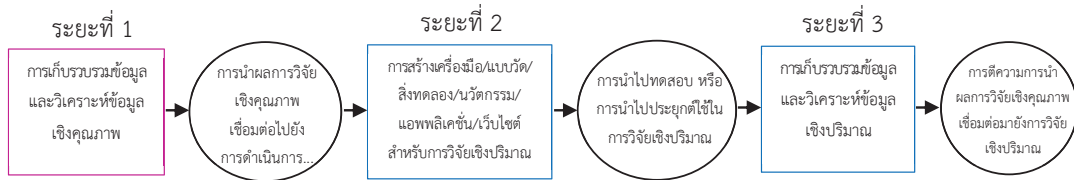
นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 เป็นต้นมา รูปแบบ Exploratory Sequential Design ได้ถูกอธิบายว่าเป็น รูปแบบการศึกษาแบบสามระยะ (Three-phase Design) (Creswell, 2015; Creswell และ Plano Clark, 2018) โดยนักวิจัยเริ่มต้นระยะแรก ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสำรวจ/ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจ ปรากฏการณ์ ต่อมาระยะที่สอง นักวิจัยนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในระยะแรก) มาพัฒนาเครื่องมือสำหรับ การวัด/ทดสอบ/ตรวจสอบ ในลักษณะของเครื่องมือใหม่ๆ สำหรับการสำรวจ หรือการสอบถาม การพัฒนา ขั้นตอนการทดสอบ การพัฒนาเว็บไซต์ หรือ การค้นหาตัวแปรใหม่ๆ สำหรับระยะที่สาม เป็นการวิจัยเชิง

ปริมาณ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าที่เกิดขึ้นจากการศึกษา/การทดลอง/การนำเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นไปใช้ รายละเอียดดังแสดงในภาพ 5

ภาพ 4 รูปแบบ Exploratory Sequential Design รูปแบบการศึกษาแบบสองระยะ

ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2011)

ภาพ 5 รูปแบบ Exploratory Sequential Design รูปแบบการศึกษาแบบสามระยะ

ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

จุดมุ่งหมายสำคัญของการเลือกใช้รูปแบบ Exploratory Sequential Design คือ การนำผลการวิจัยในระยะเวลาแรก ซึ่งเป็นผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ไปใช้ในการพัฒนาหรือออกแบบการวิจัยในระยะเวลาที่สอง ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ นัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การเริ่มต้นการวิจัยในระยะเวลาแรก โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้บริบทและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ ตัวอย่างเช่น การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาพัฒนาเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาพัฒนาเป็นข้อคำถามในแบบวัดเชิงสถานการณ์ การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาออกแบบตัวแปรจัดกระทำหรือสิ่งทดลองในการวิจัยเชิงทดลอง การนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เพื่อเป็นข้อมูลในการคัดเลือก/คัดสรรตัวแปรสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัยให้มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับบริบทที่ศึกษา เป็นต้น สำหรับเหตุผลในการเลือกใช้รูปแบบ Exploratory Sequential Design อาจจะเป็นเพราะสาเหตุดังต่อไปนี้

1) นักวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และพบว่าตัวแปรที่นักวิจัยสนใจจะศึกษา ยังไม่มีเครื่องมือที่ใช้ในการวัด (แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบวัดเชิงสถานการณ์) มาก่อน ดังนั้น นักวิจัยจึงพัฒนาและทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในขณะเดียวกันนักวิจัยอาจจะยังไม่แน่ใจว่าเครื่องมือที่ใช้ในการวัดตัวแปรที่สนใจจะศึกษา มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย นักวิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่เป็นสภาพหรือลักษณะธรรมชาติของตัวแปรที่สนใจจะศึกษาในบริบทของประเทศไทย

2) นักวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และพบว่าตัวแปรจัดกระทำ หรือสิ่งทดลอง หรือกิจกรรม ในงานวิจัยเชิงทดลอง อาจจะยังไม่เหมาะสมกับบริบทที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา นักวิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อคัดสรรตัวแปรจัดกระทำ/สิ่งทดลอง/กิจกรรม ที่เหมาะสมกับบริบทของงานวิจัยเชิงทดลองที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา

3) นักวิจัยสนใจศึกษาตัวแปรที่ยังไม่มีนักวิจัยในอดีตทำการศึกษามาก่อน หรือเป็นตัวแปรที่ยังไม่มีกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีรองรับ นักวิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่เป็นสภาพหรือลักษณะธรรมชาติของตัวแปร และเพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดของตัวแปรดังกล่าว รวมถึง การทำความเข้าใจในความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรดังกล่าว

4) นักวิจัยต้องการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ที่มีลักษณะเฉพาะกับผู้เข้าร่วมการวิจัยหรือบริบททางวัฒนธรรม นักวิจัยจึงเริ่มต้นศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าว เพื่อนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เป็นข้อมูลในพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่างเช่น นวัตกรรมต่างๆ แอปพลิเคชันต่างๆ เว็บไซต์ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะกับผู้เข้าร่วมการวิจัยหรือบริบททางวัฒนธรรม

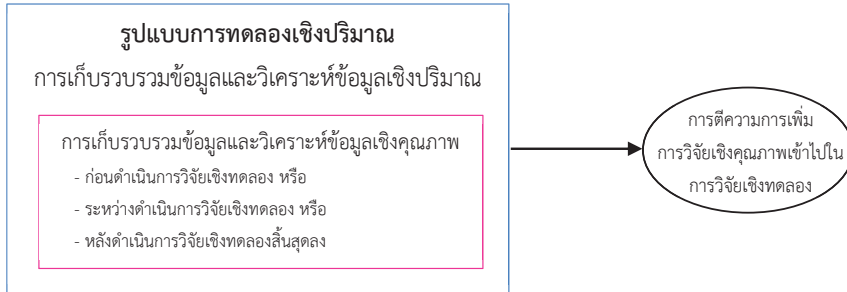
2. รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน มีจำนวน 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design รูปแบบ Mixed Methods Participatory-social justice Design และรูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design ซึ่งรายละเอียดของแต่ละรูปแบบมีดังนี้

2.1 รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design

รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design นี้ มีชื่อเรียกที่หลากหลาย และมีพัฒนาการของการเรียกชื่อ ได้แก่ Embedded Design (Creswell และ Plano Clark, 2011), Intervention Design (Creswell, 2015), Mixed Methods Experiment (Plano Clark และ Ivankova, 2016)

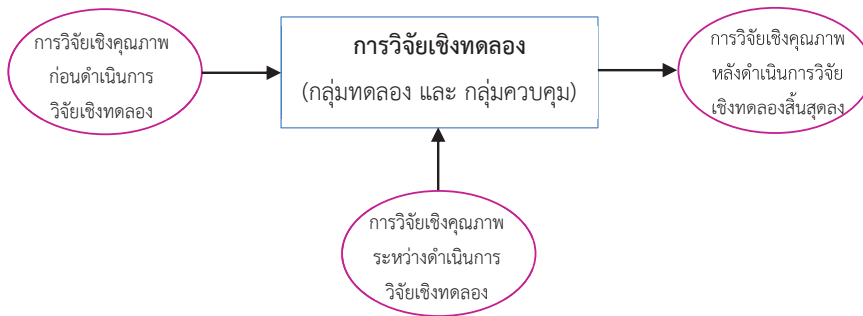
รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design เป็นรูปแบบที่มีการดำเนินการวิจัยเชิงทดลองเป็นหลัก โดยนักวิจัยเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในฐานะของการวิจัยรอง) เข้าไปในการวิจัยหลัก หรือ นักวิจัยเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพเข้ามาเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก โดยการที่นักวิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ในฐานะวิธีการวิจัยรองที่เพิ่มเข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในช่วงก่อนดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง หรือ หลังดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อให้ผลการวิจัยเชิงทดลองมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รายละเอียดดังแสดงในภาพ 6 และภาพ 7

จุดมุ่งหมายสำคัญของการเลือกใช้รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design คือ การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ เข้าไปในการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากผู้เข้าร่วมการวิจัย ศึกษาข้อมูลรายละเอียดภูมิหลัง/ประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมการวิจัย ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทเชิงสภาพแวดล้อม หรือบริบทเชิงวัฒนธรรมของการวิจัย ซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพเหล่านี้ จะถูกนำไปใช้ในการตีความร่วมกันกับข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นผลที่ได้จากวิจัยเชิงทดลอง

ภาพ 6 รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design
 ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

ลักษณะของการฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก มีลักษณะความเป็นไปได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ก่อนดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง และ หลังดำเนินการวิจัยเชิงทดลองสิ้นสุดลง

ภาพ 7 ลักษณะของการฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการวิจัยหลัก ของรูปแบบ Mixed Methods Experimental Design
 ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

1) การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ในช่วงก่อนดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ใช้ในกรณีที่นักวิจัยเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ก่อนการดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งเป็นการวิจัยหลัก ซึ่งนักวิจัยสามารถใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการออกแบบการวิจัยเชิงทดลองที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยเชิงทดลอง สำหรับการเลือกใช้ในลักษณะนี้ เปรียบเสมือนกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก คือ รูปแบบ Exploratory Sequential Design

2) การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ในระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ใช้ในกรณีที่นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพในระหว่างดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งนักวิจัยต้องการศึกษาว่าผู้เข้าร่วมการวิจัยเชิงทดลองได้รับประสบการณ์จากการจัดกระทำ (Treatment) หรือการทดลอง อย่างไร ซึ่งจะทำให้ผลการวิจัยเชิงทดลองมีความสมบูรณ์

มากยิ่งขึ้น สำหรับการเลือกใช้ในลักษณะนี้ เปรียบเสมือนกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก คือ รูปแบบ Convergent Design

3) การฝัง/เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ (วิธีการวิจัยรอง) เข้ามาในการดำเนินการวิจัยหลัก หรือเป็นส่วนเสริมให้กับการวิจัยหลัก ในช่วงหลังดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง ใช้ในกรณีที่นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังจากการดำเนินการวิจัยเชิงทดลองสิ้นสุดลง โดยข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าว จะช่วยในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงทดลอง ในขณะที่เดียวกัน ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวสามารถใช้สำหรับการอธิบายถึงสาเหตุที่ผลการวิจัยเชิงทดลองสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย หรือถึงสาเหตุที่ผลการวิจัยเชิงทดลองไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย สำหรับการเลือกใช้ในลักษณะนี้ เปรียบเสมือนกับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก คือ รูปแบบ Explanatory Sequential Design

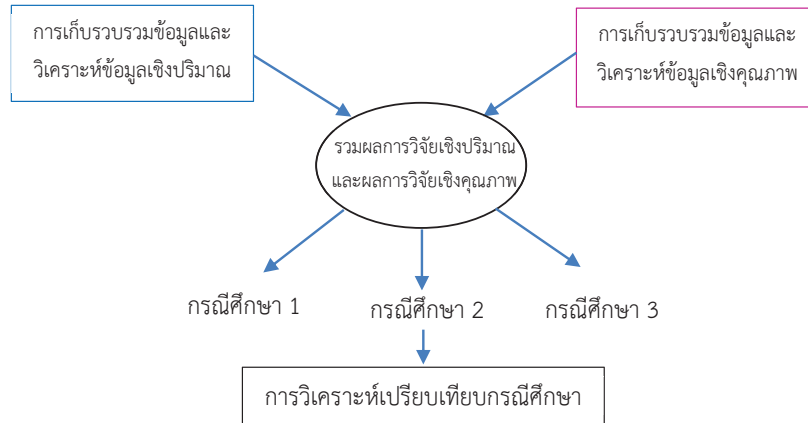
2.2 รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design

รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design เป็นการนำวิธีการแบบผสม ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปเชื่อม/รวมกับการวิจัยกรณีศึกษา (Case Study) ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบ Mixed Methods Case Study หรือ รูปแบบ Mixed Methods Comparative Case Study

รูปแบบนี้ ได้รับความนิยมในการวิจัยที่สนใจการศึกษารายกรณี (Case) เช่น การศึกษารายกรณีซึ่งเป็นผู้ป่วย นักเรียน โรงเรียน หรือครอบครัว โดยนักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ และรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นข้อมูลเชิงลึกสำหรับกรณีศึกษาในแต่ละกรณีศึกษา หรือเป็นข้อมูลเชิงลึกสำหรับการวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษา (Comparative Analysis) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รูปแบบ Mixed Methods Comparative Case Study เป็นรูปแบบที่มุ่งศึกษาข้อมูลเพื่ออธิบายรายละเอียดของกรณีศึกษาเพียง 1 กรณีศึกษา หรือกรณีศึกษา หลายๆ กรณีศึกษา หรือเรียกว่า “พหุกรณีศึกษา” (Multiple Cases) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ทั้งแหล่งข้อมูลเชิงปริมาณและแหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการนำวิธีการแบบผสม (Mixed Methods) ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก (Core Mixed Methods Designs) ไปเชื่อม/รวมกับการวิจัยกรณีศึกษานั้น สามารถเกิดขึ้นได้กับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ทั้ง 3 รูปแบบ คือ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และรูปแบบ Exploratory Sequential Design สำหรับรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ซึ่งเป็นที่นิยมนำมาเชื่อม/รวมกับการวิจัยกรณีศึกษา คือ รูปแบบ Convergent Design เพื่อสร้างกรณีศึกษา หรือการตีความหมายกรณีศึกษาหลายๆ กรณีศึกษา รายละเอียดดังแสดงในภาพ 8

สำหรับจุดมุ่งหมายสำคัญของการเลือกรูปแบบ Mixed Methods Case Study Design คือ เพื่อพัฒนาการอธิบายรายละเอียดที่มีความสมบูรณ์ และการวิเคราะห์กรณีศึกษาเพียง 1 กรณีศึกษา หรือพหุกรณีศึกษา โดยการใช้อย่างข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

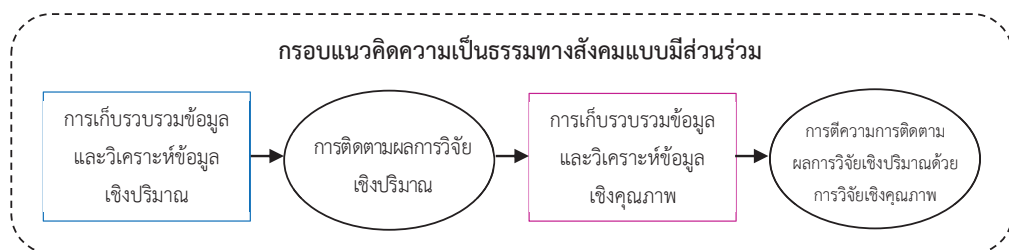
ภาพ 8 รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design

ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

2.3 รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design

รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design นี้ มีชื่อเรียกที่หลากหลาย และมีพัฒนาการของการเรียกชื่อ ได้แก่ Transformative Design (Creswell และ Plano Clark, 2011), Social Justice Design (Creswell, 2015), Transformative Mixed Methods Research (Plano Clark และ Ivankova, 2016)

รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design เป็นรูปแบบที่นักวิจัยดำเนินการวิจัยโดยการนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปใช้ภายใต้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework) ตัวอย่างเช่น แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participatory) แนวคิดความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice) เป็นต้น สำหรับรูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design เป็นรูปแบบที่ให้ผลการวิจัย ซึ่งในการดำเนินการวิจัย นักวิจัยจะต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมการวิจัย รวมถึง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือชุมชน รายละเอียดดังแสดงในภาพ 9

ภาพ 9 รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design

ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

สำหรับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) นั้น มีความหลากหลาย ตัวอย่างเช่น Participatory Action Research, Action Research, Community-based Participatory Research (CBPR)

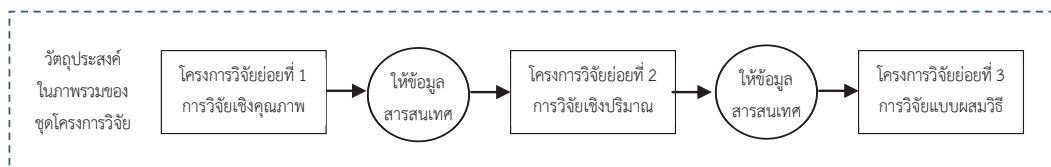
เป็นต้น ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำผู้เข้าร่วมการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการวิจัย ตลอดทั้งกระบวนการวิจัย โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มคนหรือชุมชนได้อย่างแท้จริง

จุดมุ่งหมายสำคัญของการเลือกใช้รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design คือ การเพิ่มรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปในแนวความคิดการมีส่วนร่วม หรือแนวความคิดความเป็นธรรมทางสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการวิจัยของผู้เข้าร่วมการวิจัย และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของผู้เข้าร่วมการวิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ รูปแบบนี้มีเป้าหมายเพื่อพิสูจน์ปัญหา ทำความเข้าใจปัญหา และลงมือแก้ไขปัญหา โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมการวิจัย ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมการวิจัย จะเป็นการมีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการวิจัย ดังนั้น รูปแบบนี้ มีความจำเป็นต้องใช้วิธีการวิจัยที่แตกต่างกันในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อพิสูจน์และบรรยายในประเด็นการกดขี่ทางสังคม (Oppression) และความไม่เสมอภาคทางสังคม (Inequality) ซึ่งเป็นข้อมูลความคิดเห็น (Voice) และความไวทางวัฒนธรรม (Sensitive) ของกลุ่มที่ไม่ได้รับความสำคัญ/กลุ่มชายขอบ (Marginalized Groups) ภายหลังจากนั้น นักวิจัยจึงสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ ที่เป็นประโยชน์และสามารถใช้โน้มน้าวกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นปัญหาดังกล่าว

2.4 รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design

รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design นี้ มีชื่อเรียกที่หลากหลาย และมีพัฒนาการของการเรียกชื่อ ได้แก่ Multiphase Design (Creswell & Plano Clark, 2011), Multistage Evaluation Design (Creswell, 2015), Mixed Methods Evaluation (Plano Clark และ Ivankova, 2016), Mixed Methods Multistrand Design (Natashi และ Hitchcock, 2016)

รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design เป็นรูปแบบที่นักวิจัยดำเนินการวิจัยโดยการนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ไปเชื่อมหรือเพิ่มเข้าไปในวิธีวิทยาการประเมิน (Methodological Approach of Evaluation) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินโครงการ (Program) กระบวนการ (Process) กิจกรรม (Activity) หรือ การปฏิบัติการ (Intervention) ซึ่งมีการประเมินหลายระยะ ทั้งนี้ นักวิจัยอาจจะนำรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก (รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และรูปแบบ Exploratory Sequential Design) รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพียง 1 รูปแบบ หรือ มากกว่า 1 รูปแบบ ก็ได้ ไปเชื่อมหรือเพิ่มเข้าไปในวิธีวิทยาการประเมิน รายละเอียดดังแสดงในภาพ 10

ภาพ 10 รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design

ที่มา: Creswell และ Plano Clark (2018)

Creswell และ Plano Clark (2018) ได้อธิบายลักษณะธรรมชาติของรูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับโครงการในลักษณะโครงการประเมินผลขนาดใหญ่ (Large-scale Evaluation Project) หรือ โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ (Large-scale Program Development) ซึ่งทำการศึกษาต่อเนื่อง เป็นเวลาหลายปี โดยลักษณะธรรมชาติของโครงการเหล่านี้ มักจะมีวัตถุประสงค์ของโครงการหลายข้อ มีการดำเนินการศึกษาหลายระยะ มีนักวิจัย/นักประเมินในโครงการหลายคน ซึ่งภายใต้โครงการประเมินผล/โครงการพัฒนา อาจจะประกอบไปด้วย การประเมินความต้องการจำเป็น การพัฒนาและนำทฤษฎีไปใช้ การพัฒนาและทดสอบโครงการ การประเมินผลกระทบของโครงการ ดังนั้น นักวิจัยที่นำรูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design ไปใช้ในโครงการประเมินผลขนาดใหญ่ จะต้องพิจารณาถึงวิธีการแบบผสม ซึ่งจะถูกนำไปฝังไว้ในกระบวนการประเมินในหลายๆ ระยะ รวมถึง การพิจารณาถึงการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและการรวมข้อมูล สำหรับโครงการประเมินผลขนาดใหญ่

นอกจากนี้ Hall และ Howard (2008) ยังได้อธิบายถึงจุดมุ่งหมายสำคัญของรูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design ซึ่งมีหลัก 4 ประการ คือ (1) การมีแหล่งข้อมูลที่ใช้เป็นหลักฐานสำหรับการประเมิน ในลักษณะของการประสานกันระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งดีกว่าการประเมินที่มีเพียงข้อมูลเชิงปริมาณ หรือข้อมูลเชิงคุณภาพ ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียว (2) การให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันของข้อมูล ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ (3) การใช้ประเด็นโต้แย้งเชิงเหตุผลที่แตกต่างกัน ในการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และ (4) ประโยชน์ของการทำงานในลักษณะของทีมประเมิน โดยทีมประเมินที่ประกอบด้วยนักวิจัยจำนวนมาก ซึ่งสามารถนำวิธีวิทยาที่แตกต่างกันมาใช้ในการประเมิน เกิดการแลกเปลี่ยนวิธีวิทยาที่แตกต่างกัน และสามารถปรึกษาหารือกันในวิธีวิทยาที่แตกต่างกัน

ข้อควรพิจารณาในการเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี

หลักการเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี มีข้อควรพิจารณา (Creswell และ Creswell, 2018) ดังต่อไปนี้

1. การเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่คาดหวังหรือจุดมุ่งหมายของรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีในแต่ละรูปแบบ เนื่องจากเหตุผลของการเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีในแต่ละรูปแบบ มีความแตกต่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีในแต่ละรูปแบบ มีจุดมุ่งหมายของการเลือกใช้ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ที่คาดหวังเมื่อการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีในรูปแบบต่างๆ สิ้นสุดลง ตัวอย่างเช่น นักวิจัยมีเหตุผลของการเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การเปรียบเทียบความแตกต่างของมุมมองหรือความคิด จากข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ และผู้วิจัยกำหนดผลลัพธ์ที่คาดหวังเมื่อการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีสิ้นสุดลง คือ การรวมข้อมูล ทั้ง 2 ชุด ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อการตีความข้อมูล ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า ข้อมูล ทั้ง 2 ชุด มีความสอดคล้องกันหรือข้อมูล ทั้ง 2 ชุด ไม่สอดคล้องกัน เมื่อพิจารณาจากทั้งเหตุผลของการเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี และผลลัพธ์ที่คาดหวังเมื่อการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีสิ้นสุดลง จะพบว่า รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่เหมาะสมสำหรับกรณีนี้ คือ รูปแบบ Convergent Design

2. การเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่คาดหวังเมื่อการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี ในรูปแบบต่างๆ สิ้นสุดลง โดยนักวิจัยควรพิจารณาถึงลักษณะการรวม/ผสาน (Integrating) ข้อมูล 2 ชุด ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ (1) การรวม/ผสานข้อมูล ทั้ง 2 ชุด เข้าด้วยกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลทั้ง 2 ชุด หรือเพื่อศึกษาความสัมพันธ์กันของข้อมูลทั้ง 2 ชุด นักวิจัยควรเลือกใช้รูปแบบ Convergent Design (2) การรวม/ผสานข้อมูล ทั้ง 2 ชุด เพื่อการอธิบาย นักวิจัยควรเลือกใช้รูปแบบ Explanatory Sequential Design (3) การรวม/ผสานข้อมูล ทั้ง 2 ชุด เพื่อสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/สร้างนวัตกรรมต่างๆ นักวิจัยควรเลือกใช้รูปแบบ Exploratory Sequential Design (4) การฝังวิธีการวิจัยอีกวิธีการหนึ่ง (ในฐานะของวิธีวิจัยรอง) เข้าไปในวิธีวิจัยหลัก นักวิจัยควรเลือกใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน (Complex Mixed Methods Designs)

3. การเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยพิจารณาจากลำดับเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในกรณีที่นักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้ง 2 ชุด ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ไปพร้อมๆ กัน นักวิจัยควรเลือกใช้รูปแบบ Convergent Design สำหรับกรณีที่นักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีลำดับ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลชุดแรกเสร็จสิ้นลง แล้วจึงเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอีกชุดหนึ่ง ในกรณีนี้ นักวิจัยสามารถเลือกใช้ได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบ Explanatory Sequential Design หรือรูปแบบ Exploratory Sequential Design ทั้งนี้ ในการพิจารณาจากลำดับเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับรูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน อาจมีความหลากหลาย เนื่องจากในการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน นักวิจัยอาจจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้ง 2 ชุด ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวนหลายครั้ง ตลอดระยะเวลาของโครงการวิจัย

4. การเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยพิจารณาจากการให้น้ำหนักความสำคัญกับข้อมูล ทั้ง 2 ชุด (ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพ) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การให้น้ำหนักความสำคัญกับข้อมูล ทั้ง 2 ชุด แบบน้ำหนักความสำคัญเท่ากัน และ (2) การให้น้ำหนักความสำคัญกับข้อมูล ทั้ง 2 ชุด แบบน้ำหนักความสำคัญไม่เท่ากัน ในการพิจารณาการให้น้ำหนักความสำคัญกับข้อมูล ทั้ง 2 ชุด ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม จะช่วยให้นักวิจัยสามารถตัดสินใจกำหนดยุทธวิธีในการดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีได้อย่างเหมาะสม

5. การเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยพิจารณาจากรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่เหมาะสมกับสาขาการวิจัยของนักวิจัย โดยกลุ่มนักวิจัยที่มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปริมาณ จะดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีได้เป็นอย่างดี หากเลือกใช้รูปแบบ Explanatory Sequential Design เนื่องจากรูปแบบนี้ เริ่มต้นระยะแรกด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โครงการวิจัยที่เลือกใช้รูปแบบ Explanatory Sequential Design มักจะเป็นโครงการวิจัยที่ถูกขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ในขณะที่รูปแบบ Exploratory Sequential Design มักจะเป็นรูปแบบที่นิยมในกลุ่มนักวิจัยที่มุ่งเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากรูปแบบนี้ เริ่มต้นระยะแรกโดยการศึกษาปรากฏการณ์ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในบางสาขาการวิจัย อาจจะทำให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งควรเลือกใช้รูปแบบ Convergent Design ซึ่งเป็น

รูปแบบที่นักวิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้ง 2 ชุด (ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพ) ไปพร้อมๆ กัน ในเวลาเดียวกัน

6. การเลือกรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยพิจารณาจากจำนวนนักวิจัย ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การดำเนินการวิจัยโดยมีนักวิจัยเพียงคนเดียว ซึ่งอาจจะเป็นการดำเนินการวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา นักวิจัยรุ่นใหม่ หรือโครงการวิจัยขนาดเล็ก และการดำเนินการวิจัยแบบทีมวิจัย ซึ่งเป็นโครงการวิจัยขนาดใหญ่ที่ได้รับการจัดสรรทุนวิจัยจากหน่วยงานให้ทุนต่างๆ ทั้งนี้ รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี แบบมีลำดับ (รูปแบบ Explanatory Sequential Design หรือ รูปแบบ Exploratory Sequential Design) มีความเหมาะสมกับโครงการวิจัยที่มีนักวิจัยเพียงคนเดียว เนื่องจากนักวิจัยสามารถแบ่งการดำเนินการวิจัย ออกเป็น 2 ระยะ ซึ่งจะทำให้ให้นักวิจัยสามารถบริหารจัดการการดำเนินโครงการวิจัยในแต่ละระยะได้ง่าย ในทางกลับกัน โครงการวิจัยที่มีนักวิจัยเพียงคนเดียว แต่มีข้อจำกัดของระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย นักวิจัยควรพิจารณาเลือกใช้รูปแบบ Convergent Design เนื่องจาก เป็นรูปแบบที่นักวิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้ง 2 ชุด (ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพ) ไปพร้อมๆ กัน ในเวลาเดียวกัน สำหรับรูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน มีความเหมาะสมสำหรับโครงการวิจัยในลักษณะที่วิจัยและโครงการวิจัยขนาดใหญ่ซึ่งได้รับการจัดสรรทุนวิจัยจากหน่วยงานให้ทุนต่างๆ และมีลักษณะเป็นชุดโครงการวิจัยต่อเนื่อง

บทสรุป

การวิจัยแบบผสมวิธี เป็นวิธีการวิจัยที่นักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจปัญหาวิจัย ซึ่งรูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (1) รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบ Convergent Design รูปแบบ Explanatory Sequential Design และ รูปแบบ Exploratory Sequential Design และ (2) รูปแบบของการวิจัยแบบผสมวิธีแบบซับซ้อน ได้แก่ รูปแบบ Mixed Methods Experimental Design หรือ Intervention Design รูปแบบ Mixed Methods Case Study Design รูปแบบ Mixed Methods Participatory-Social Justice Design และ รูปแบบ Mixed Methods Evaluation Design นักวิจัยควรทำความเข้าใจในลักษณะสำคัญและจุดมุ่งหมายของแต่ละรูปแบบ เพื่อการพิจารณาเลือกใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธีที่สอดคล้องและเหมาะสมกับประเด็นปัญหาวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- ศิวัชร ภูพันธ์. (2558). บทความวิจารณ์หนังสือ A concise introduction to mixed methods research, โดย Creswell, J. W. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 28(1), 113-117.
- ศิวัชร ภูพันธ์. (2560). บทความวิจารณ์หนังสือ Designing and conducting mixed methods research, โดย Creswell, J. W. และ Plano Clark, V. L. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 30(3), 367-371.

- Askun, V. & Cizel, R. (2020). Twenty years of research on mixed methods. *Journal of Mixed Methods Studies, 1*(1), 28-36.
- Creswell, J. W. (1999). Mixed-method research: Introduction and application. In G. J. Cizek (Ed.), *Handbook of educational policy* (pp. 455-472). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2015). *A Concise Introduction to Mixed Methods Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research*. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L. Gutmann, M., & Hanson, W. (2003). Advanced mixed methods research designs. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social & behavioral research* (pp. 209-240). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Green, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Hall, B., & Howard, K. (2008). A synergistic approach: Conducting mixed methods research with typological and systematic design considerations. *Journal of Mixed Methods Research, 2*(3), 248-269.
- Morgan, D. L. (1998). Practical strategies for combining qualitative and quantitative methods: Applications to health research. *Qualitative Health Research, 8*(3), 362-376.
- Morse, J. M. (1991). Approaches to qualitative-quantitative methodological triangulation. *Nursing Research, 40*, 120-123.
- Nastasi, B. K., & Hitchcock, J. H. (2016). *Mixed methods research and culture-specific interventions: Program design and evaluation*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Plano Clark, V. L., & Ivankova, N. V. (2016). *Mixed methods research: A guide to the field*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.